

ESHITISHIDA NUQSONI BO'LGAN O'QUVCHILARNI NUTQQA O'RGATISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING O'RNI

Isoqjonova D. M.

Nizomiy nomidagi TDPU Surdopedagogika va maxsus
pedagogikaning klinik asoslari kafedrası o'qituvchisi

Maxsus tayyorgarlik ko'rmagan bola to'rt yoshga kelib tilni o'zlashtiradi. Og'zaki nutqdan oldingi bosqichda u yig'laydi, qichqiradi. Fonemik eshitishning rivojlanishi bolaga fonemalarni o'rganish imkonini beradi. Bir yarim yoshida u onomatopoeik so'zlarga, ikki yoshga kelib - ikki so'zli iboralarga ega bo'lib, grammatika rivojlanishi boshlanadi. 2 yoshida bola allaqachon obyektlar va harakatlarning belgilarini aniq tushunishi kerak. Ota-onalar o'zlari bilan sodir bo'lgan voqeani aytib berishganda, bola uni qayta aytib berishi va hikoya qiluvchining savollariga javob berishi kerak. Shuningdek, bola ularning belgilarini aniq bilib, tananing 5 qismini osongina ko'rsatishi kerak. Uch yoshga kelib bolaning so'z boyligi ancha ko'payadi va 1000-1500 so'zga yetadi. Bolaning nutqi kattalar nutqi asosida rivojlanib boradi. Nutq tug'ma qobiliyat emas, balki hayot davomida bolaning jismoniy va aqliy rivojlanishi bilan parallel ravishda shakllanib boradi. O'qituvchi bola nutqining rivojlanish davrlarini aniq bilishi zarur. Bu esa nutqning rivojlanishi jarayonidagi u yoki bu kamchiliklarni o'z vaqtida bilish va aniqlash uchun kerak bo'ladi.

G.L.Rozengrad-Pupko bolada nutq rivojlanishini ikki davrga ajratadi:

- 1) tayyorlov davri (2 yoshgacha);
- 2) nutqning mustaqil shakllanish davri.

Aynan shu qonuniyatga muvofiq, bola eshitish qobiliyatining ma'lum darajadagi buzilishi bola nutqining shakllanmasligiga sabab bo'ladi. Pedagogik tasnif asoschisi R.M.Boskis o'z tasnifini ishlab chiqishda aynan shu jihatga ham alohida e'tibor qaratadi va eshitish muammolari holatidagi nutqning rivojlanishida 4 asosiy omilni belgilaydi:

1. Nuqsoning paydo bo'lish vaqti
2. Eshitish muammosining darajasi
3. Bolaning individual xususiyati
4. Bola uchun yaratilgan ijtimoiy-pedagogik sharoit

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th March, 2025

R.M.Boskis tomonidan e'tirof etilgan ushbu omillar bolaning nutqiy rivojlanishida muhimdir. Xususan, bolada eshitishning buzilish vaqti nutq o'zlashtirilgandan keyin yuzaga kelishi bolada mavjud nutqiy ko'nikmalar natijasida nutqning cheklanish darajasini kamaytiradi. Shuningdek, bola uchun tashkil qilingan pedagogik hamda ijtimoiy omillarning ahamiyati yuqori bo'lib, bolada normal nutqning rivojlanishida korreksion-pedagogik ish tizimining uzluksiz bo'lishi, pedagog va ota-onaning hamkorligi, bolaning ota-onasi va yaqinlari tomonidan oilada yaratilgan nutqiy muhitning darajasi asosiy o'rinni egallaydi. Nutqning rivojlanishi eshitish darajasining holati, bola shaxsining individual xususiyatlariga bog'liqligi ham ko'plab olimlar tomonidan e'tirof etilgan.

Bola nutqining rivojlanish jarayoni o'z vaqtida to'g'ri kechishi uchun maxsus sharoitlar zarurdir. Buning uchun:

- bola ruhiy va jismoniy jihatdan sog' bo'lishi;
- normal aqliy qobiliyatga ega bo'lishi;
- normal eshitishi va ko'rishi;
- yetarli darajada ruhiy faollikka ega bo'lishi;
- gaplashish ehtiyojiga ega bo'lishi;
- to'g'ri nutq muhitiga ega bo'lishi lozim.

Bolalar nutqini o'stirish, ularni fikrlashga, uni boshqalarga tushunarli bayon etishga o'rgatish, bolalarning obrazli, mantiqiy, ijodiy, abstrakt fikrlashini shakllantirish va nutq o'stirish metodlarining o'rni, mohiyati muhimdir. Shuning uchun har bir pedagog ta'lim metodlarini puxta bilishi, bolalar nutqini rivojlantirishning eng qulay metodlarini tanlashi va qo'llay olishi, uni takomillashtirishi lozim. Eshitish muammosi holatidagi bola nutqining rivojlanish mexanizmi ko'p jihatdan kompleks yondoshuvning sifat darajasiga bog'liq bo'ladi. Korreksion faoliyatning ko'p tomonlama yo'nalganligi jarayonning me'yorda hamda natijaviy bo'lishini ta'minlaydi.

Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar nutqini rivojlantirishda qator pedagogik texnologiyalar mavjud. Zamonaviy pedagogika, shuningdek kompyuter imkoniyatlarining kengayishi eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun zamonaviy korreksion yo'nalishlarni ochib berdi. Jumladan, maxsus ta'lim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida individuallashtirish, masofaviy ta'lim xizmatlarini

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th March, 2025

rivojlantirish, vebinar, onlayn, “blended learning”, “flipped classroom” texnologiyalarini amaliyotga keng joriy etish masalalariga to‘xtalib otilgan. Ma’lumki, “blended learning”, “flipped classroom” texnologiyalari o‘quv jarayonini tashkil etish shakllari bo‘lib, unda o‘quvchining kreativ va tizimli fikrlash, mustaqil qaror qabul qila olish, ilmiy faoliyatni tashkil etishga oid ko‘nikma va malakalarni shakllantiruvchi jihatlar mavjud. Shu bilan birga, o‘qitishning bu shakllari mustaqil ta’limga asoslangan bo‘lib, unda shaxsni o‘z-o‘zini tashkillashtira olish, rivojlanishdan to‘xtamaslik, maqsadlarini aniq belgilash, istiqbolini ko‘ra olish konikmalarini shakllantiradi. Eshitishida nuqsoni bo‘lgan balki sog‘lom bolalarda ham ta’lim jarayonida axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish quyidagilarga imkon beradi:

- o‘qituvchi va talabalarning mehnat unumdorligini oshirish;
- axborot jarayonlarini avtomatlashtirish;
- axborot jamiyatini shakllantirish.

Shuningdek, axborot texnologiyalari quyidagi imkoniyatlarni beradi:

Ta’lim jarayonida axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish turli loyihalarni amalga oshirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning asosiy “plyuslari” ko‘rish va qulaylik. Axborot texnologiyalari quyidagi imkoniyatlarni beradi: o‘quv jarayoni jarayonida o‘quvchilarning bilim faolligini oqilona tashkil etish; multimediali kontekstga o‘quvchining sezgi idrokining barcha turlarini jalb qilish va intellektni yangi kontseptual vositalar bilan jihozlash orqali ta’lim samaradorligini oshirish; har bir shaxsga o‘z tarbiyaviy traektoriyasini ta’minlaydigan ochiq ta’lim tizimini yaratish; faol tarbiya jarayoniga turli qobiliyatli bolalar toifasini jalb qilish; o‘quv jarayonini individuallashtirishga va yangi kognitiv vositalarga o‘tishga imkon beradigan kompyuterning o‘ziga xos xususiyatlaridan foydalanish; ta’lim jarayonining barcha bosqichlarini faollashtirish. Ijtimoiy-iqtisodiy talablar: Zamonaviy maktab bitiruvchisi quyidagilarni bajarishi kerak:

- kerakli bilimlarni mustaqil ravishda egallay olish, uni turli muammolarni hal qilishda mohirona qo‘llash;
- olgan bilimlarini atrofdagi voqelikda qayerda va qanday qo‘llash mumkinligini aniq tushunish;

- axborot bilan barkamol ishlash;
- xushmuomala bo'lish, muloqot qilish;
- o'zgaruvchan hayotiy vaziyatlarga moslashish.

Ta'lim mazmunini yangilash zarurligini aynan zamonaviy jamiyatning bu voqeliklari belgilaydi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta'limda, tarbiyaviy ishda yetakchilarga aylanmoqda.

1. Dilfuzakhon I. THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE FORMATION OF COMMUNICATION IN STUDENTS WITH HEARING PROBLEMS //Open Access Repository. – 2023. – T. 4. – №. 2. – С. 108-110.
2. Isoqjonova D. M. PECULIARITIES OF SPEECH DEVELOPMENT LAWS IN CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENT //Thematics Journal of Education. – 2022. – T. 7. – №. 5.
3. Isokjonova D., Vasilova K. THE USE OF GAME TECHNOLOGIES IN SPEECH TEACHING KIDS WHO HAVE A PROBLEM WITH HEARING //Thematics Journal of Education. – 2021. – T. 6. – №. October.
4. Isoqjonova D. M. THE ROLE OF THE PRINCIPLE OF EXHIBITIONISM IN THE DEVELOPMENT OF VOCABULARY WEALTH OF DEAF STUDENTS IN NATIVE LANGUAGE LESSONS //FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES. – 2023. – T. 2. – №. 18. – С. 146-149.
5. Исокжонова Д. М. ПРОБЛЕМЫ, ВОЗНИКАЮЩИЕ ПРИ РАЗВИТИИ РАЗГОВОРНОЙ РЕЧИ У УЧАЩИХСЯ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА //European Journal of Interdisciplinary Research and Development. – 2023. – Т. 20. – С. 246-249.
6. Урунова З. Н., Есимбетова П. А. ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СПЕЦИАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ //European Journal of Interdisciplinary Research and Development. – 2023. – Т. 11. – С. 8-12.
7. Урунова, Захро Низамитдиновна. "ТЕХНОЛОГИЯ ИНТЕРАКТИВНОГО ПОДХОДА В ФОРМИРОВАНИИ КОГНИТИВНО-РЕЧЕВЫХ ЗНАНИЙ И УМЕНИЙ У УЧАЩИХСЯ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА." European Journal of Interdisciplinary Research and Development 9 (2022): 122-125.

8. Isroilovna, Karabaeva Dilbar. "DEVELOPMENT OF SPEECH OF ELEMENTARY SCHOOL PUPILS WITH HEARING IMPAIRMENT IN TECHNOLOGY LESSONS." European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies 3.03 (2023): 31-36.

9. Isroilovna K. D. CHARACTERISTICS OF DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENT //Journal of Agriculture & Horticulture. – T. 2. – №. 10. – C. 31.